

LA GIRONA DE L'AIGUA

Del 29 d'octubre de 2016 al 2 d'abril de 2017

De dimarts a dissabte de 10.30 a 17.30 h

Diumenges i festius de 10.30 a 13.30h

Tancat els dilluns no festius

i els dies 25 i 26 de desembre i 1 i 6 de gener

MUSEU D'HISTÒRIA DE GIRONA

MUSEU D'HISTÒRIA DE GIRONA, SALA D'EXPOSICIONS, Placeta de l'Institut Vell, 1

Creuar els rius

Rius, pieres i recs han suposat històricament fronteres que la societat gironina ha hagut de vèncer mitjançant la construcció de ponts i passeres o amb l'ús de barques per tal de facilitar el pas de persones i mercaderies d'un costat a l'altre.

Pont del dimoni

Un antic pont del carrer de Girona a Vilà en el seu pas per Santa Eugènia de Ter era conegut com a pont del Dimoni. Fou desmantellat amb motiu de les obres d'obertura del passadís d'Obis. Les pieres numerades es conserven en una magatzema municipal a l'espera de la seva reconstrucció.

Barques de flota

Les barques de flota són petites embarcacions que s'utilitzen per transportar materials pesants a través dels rius. Són molt útils per a la construcció i el transport de materials pesants.

LA GIRONA DE L'AIGUA

L'aigua ha marcat profundament la història de la ciutat de Girona.

Travessada per quatre rius i una sèquia, Girona ha trobat en l'aigua una font extraordinària de riquesa però també un motiu de preocupació. Font de riquesa perquè l'aigua ha ajudat a bastir el progrés de la ciutat des de totes les facetes possibles i ens ha deixat un patrimoni cultural i històric de primer ordre. Motiu de preocupació pels problemes derivats del proveïment d'aigua als seus habitants, la contaminació de les aigües dels rius o l'amenaça constant de les inundacions.

Ens agradaria que, en sortir de l'exposició, el visitant s'adonés de la valuosa cultura de l'aigua que ha forjat Girona al llarg del temps. Les empremtes de l'aigua a la ciutat, siguin visibles o invisibles, amaguen tot un munt de tresors que mereixen ser coneguts i preservats .

CIUTAT FLUVIAL

Girona s'emplaça a la confluència de quatre rius: el Ter, l'Onyar, el Güell i el Galligants. L'abundor d'aigua i les diferents formes desenvolupades històricament per al seu aprofitament i control han jugat un paper determinant en la configuració urbana, econòmica i social de la ciutat.

El Ter neix als Pirineus, a Ull de Ter, i desemboca a la platja de Pals després d'un recorregut de 208 quilòmetres. Quan passa per Girona es troba en el curs mitjà i rep les aportacions dels altres tres rius gironins, l'Onyar, el Güell i el Galligants, tots pel marge dret. La construcció dels embassaments de Sau, Susqueda i el Pasteral, al sector de les Guilleries, va modificar notablement el seu règim natural i ha fet que el Ter sigui actualment un riu amb un cabal molt regulat.

L'Onyar neix a Brunyola, a la Selva, i té un recorregut d'uns 30 quilòmetres. Al seu pas per Girona configura el paisatge urbà més conegut de la ciutat, les cases de l'Onyar. Històricament ha estat objecte, des de l'entrada a la ciutat i fins a la desembocadura al Ter, d'importantes obres de canalització i aprofundiment de la llera a fi de facilitar-ne la conducció de les aigües i fer front, d'aquesta manera, a les temudes inundacions.

El Güell neix als terrenys volcànics d'Aiguaviva del Gironès, als peus del turó de Montfullà. El seu curs actual té una longitud de 13,5 km. Històricament, el Güell anava a desembocar perpendicularment a l'Onyar, quasi davant de la desembocadura del Galligants. A partir del 1968 va ésser desviat per anar a desembocar directament al Ter a l'alçada del Palau de Fires. També fins llavors, la riera Maçana, que recollia les aigües dels turons propers al nucli de Vilablareix i drenava la part més meridional del pla de Salt, anava a desembocar al Güell. Per tal d'evitar inundacions va ésser igualment desviada directament al Ter seguint el recorregut de l'autopista AP-7.

El Galligants neix als contraforts septentrionals de les Gavarres, d'on recull les aigües dels vessants de la muntanya dels Àngels, de Vila-roja i de la serra de Sant Miquel, per anar a desembocar a l'Onyar, en l'espai situat entre la Força Vella i el monestir de Sant Pere de Galligants. És un riu de recorregut extremadament curt, amb fort pendent, amb un cabal que oscil·la en funció de la quantitat de pluja que cau en el seu aiguavés.

Al marge de les nombroses rieres, torrents i recs que, amb el pas dels anys, han anat desapareixent de la superfície urbana (riera de Cuguçacs, rec de Figueroles, etc.), altres cursos menors d'aigua encara recorren, almenys parcialment, per la superfície de la ciutat i els seus barris perifèrics. Entre aquests destaquen la séquia Monar, la riera Bullidors (Germans Sàbat) i la riera Gurnau (Montilivi i Palau-sacosta).

Rius captius

La intensificació de l'ocupació humana dels espais propers als rius va de la mà de l'execució d'actuacions destinades a la defensa de les ribes fluvials i al control de les inundacions. Canalitzacions, preses, murs de contenció, desviaments i altres apropiacions humanes de l'espai natural dels rius acaben configurant el complex edifici hidràulic gironí que ha arribat als nostres dies.

El Ter, el riu més important que creua el terme municipal, també és el que ha exigint més actuacions. I és que en el seu pas pel nord de Girona, en la zona que aproximadament ocupen la Devesa i els barris de Domeny i Fontajau, quedava dividit en diverses branques. Aquesta dispersió provocava problemes recurrents, ja que en els moments de més cabal les aigües inundaven les hortes del pla gironí i, en casos excepcionals, algunes parts del Mercadal. D'aquí que, des de principis del segle XV i fins a dècades recents, periòdicament s'hi hagin dut a terme obres de contenció i canalització. Malgrat drenar esforços humans i recursos econòmics considerables, moltes només aconseguiren ser efectives per poc temps.

Creuar els rius

Rius, rieres i recs han suposat històricament fronteres que la societat gironina ha hagut de vèncer mitjançant la construcció de ponts i passerres o amb l'ús de barques per tal de facilitar el pas de persones i mercaderies d'un costat a l'altre.

Les barques de "llibant" (la corda o el cable que subjectava la barca), com la que hi havia on ara hi ha el pont de la Barca, fou el mitjà utilitzat durant molt temps per salvar l'obstacle físic que era el riu Ter. Tenim notícies d'aquest servei des de, com a mínim, mitjan segle XIV. Això no obstant, l'any 1905, quan s'inaugura el pont de la Barca, perd la seva raó de ser i desapareix.

Barca per a travessar el riu Ter en el lloc on actualment s'hi troba el pont de la Barca. Atribuïda a Santiago Güitó (1890-1902) Ajuntament de Girona. CRDI

Pont de pedra. Fotografia de Josep Maria Oliveras (2016)

USOS I APROFITAMENT DE L'AIGUA

L'aigua ha estat i és un factor clau del desenvolupament econòmic i social de la ciutat de Girona. La seva importància queda palesa en les hortes, els desapareguts molins, la séquia Monar (entre d'altres recs i rescloses), les centrals hidroelèctriques i les antigues fàbriques que n'havien emprat la força motriu. En definitiva, comptem amb un ric i variat patrimoni històric vinculat als usos de l'aigua que cal conèixer, posar en valor i preservar.

Des de l'època medieval, al llarg dels principals cursos fluvials que creuen la ciutat i el seu territori immediat, o sigui el Ter i l'Onyar, així com entorn de la séquia Monar, s'han situat molins, indústries i altres equipaments que aprofiten l'aigua com a font d'energia.

La séquia Monar

La séquia Monar ha estat des de fa més de mil anys una infraestructura hidràulica fonamental per a la ciutat i la resta de poblacions del Pla de Girona. Les aigües que desvia del Ter per abocar-les a l'Onyar han permès regar hortes, a la vegada que activar molins i, més endavant, fàbriques i centrals elèctriques. Ha esdevingut, per tant, un motor bàsic per a l'agricultura de regadiu i la indústria, per a l'activitat econòmica gironina en general.

Simplificant un procés realment complex, l'impulsor i titular principal de la séquia Monar va ser la monarquia. Tot i això, els rèdits que proporcionava, al mateix temps que les despeses de conservació i les inversions periòdiques que requeria, van fer que ben aviat se'n cedissin drets a institucions eclesiàstiques i a particulars diversos que, en general, obtenien guanys a través de l'explotació dels molins annexos. El nombre d'aquests beneficiaris va ser cada cop més reduït a partir del segle XV. L'any 1620 l'ajuntament de la ciutat adquirí el domini útil de la infraestructura i de la gran majoria de les instal·lacions adjacents. D'aquí que, arran de la revolució liberal de la dècada de 1830, la séquia esdevingués plenament de propietat municipal. Tanmateix, amb les concessions fetes a les noves indústries del Mercadal ho fou de manera efímera. I no retornà del tot a mans públiques fins l'any 2014.

La resclosa de Montfullà

Com a mínim des del segle XIV, la séquia Monar arrenca d'una presa situada a Montfullà (dins del municipi de Besanó). L'actual es coneix com la presa de la Pilastra. Fins ben entrada l'època moderna s'anomenava la resclosa Reial i, si bé la localització concreta no devia canviar gaire, va ser transformada i millorada al llarg dels segles.

Resclosa de Montfullà. Fotografia de Josep Maria Oliveras (2015)

El traçat principal i els recs secundaris

Des de l'alçada de Montfullà, on es capten les aigües del Ter, la séquia Monar (en una primera etapa coneguda com el rec Comtal) travessa la part nord dels termes de Salt i de Santa Eugènia i entra dins de la ciutat de Girona per desembocar finalment a l'Onyar. Ja a la baixa edat mitjana, aquest eix principal comptava amb tres trams ben diferenciats per dues cadiretes, sistemes hidràulics que li permetien avançar en el punt on es creua amb el Güell i, abans d'introduir-se al recinte de muralles del Mercadal, es bifurcava en dos recs paral·lels: el rec de Figueroles a la banda nord i el de Cuguçacs a la part sud.

Les hortes

Les aigües de la séquia, que s'afegien als corrents fluvials del Ter, Onyar i Güell, afavoriren la difusió de l'horta de regadiu a bona part dels termes de Salt i Santa Eugènia, així com a tota l'àrea de l'oest de la ciutat de Girona i del barri del Mercadal que no arribà a urbanitzar-se fins al segle passat. Els tinents de les parcel·les compartien drets d'ús del cabal de la séquia que captaven a través de petits recs.

Molins

A banda d'aprofitar-se per regar hortes, el corrent de la séquia, gairebé des de la seva creació, ha activat rodes de molins. Així, sobretot en el tram final proper al desguàs a l'Onyar, on la conducció se separava en tres o quatre braços, s'hi han instal·lat tradicionalment els principals complexos de molins de la ciutat. Es tracta del que es coneixia des del segle XIII com el Monar Reial, format per molins fariners i, en menor nombre, drapers. A més de canviar l'emplaçament concret de cada instal·lació en diferents ocasions, a partir del segle XVI s'amplià el ventall de molins amb la instal·lació d'uns quants dedicats a esmolar, a preparar claus, a processar pólvora i a elaborar paper. Si bé de forma més discontinua, també hi hagué alguns molins d'aquests tipus a prop del nucli de Salt i del de Santa Eugènia.

Molí hidràulic (anònim)

Fàbriques

A partir de la dècada de 1840, es van instal·lar a la vora de la séquia Monar la majoria de les principals fàbriques que articularien un teixit industrial fins aleshores gairebé inexistent a la ciutat. Al barri del Mercadal, i en bona part en l'espai que havia ocupat el convent de Sant Francesc acabat de desamortitzar, s'hi instal·laren unes quantes fàbriques: una de filats de cotó en mans de J. Planas (també soci d'una altra de més petita, al costat d'una de M. Comadira), una centrada en la fabricació de paper continu, la Gerundense, i una foneria (més endavant especialitzada en la producció de turbines) pertanyent al grup encapçalat per J. Planas i amb diversos socis que s'anaren succeint. Ja a finals de la dècada de 1880, s'hi va afegir la Grober. Assentada sobre la base d'una antiga planta tèxtil, es dedicà a l'elaboració de botons, cordons i articles de merceria. Ben a prop s'hi alçà també la cimentera Pérez-Xifra. En major o menor mesura, totes aprofitaven els salts d'aigua, els recs i les antigues estructures de molins de la Monar. Per això, promogueren diverses reformes en el conjunt de la infraestructura. Van coexistir amb altres fàbriques de llarga trajectòria com la Marfà de Santa Eugènia i la Coma-Cros i la Gassol de Salt.

Central elèctrica

Com se sap, Girona va a ser a finals del s. XIX una ciutat capdavantera en l'àmbit de l'enllumenat elèctric. L'enginyer de Narcís Xifra combinat amb l'aportació tecnològica de la fàbrica Planas va permetre l'establiment d'un sistema d'enllumenat públic a partir de l'any 1883 i municipalitzat l'any 1918. Una de les bases del projecte es trobava justament en la séquia Monar: a banda d'alimentar la foneria Planas, activava les turbines de la central elèctrica instal·lada (després d'alguns assajos previs) l'any 1886 al Molí de Baix del Mercadal, fins aleshores dedicat a la mòlta de cereal. Ens referim, doncs, a l'edifici encara dempeus que presideix la placeta homònima ara confosa amb el carrer Santa Clara.

Altres usos

El cabal de la séquia Monar ha tingut alguns usos secundaris més enllà del reg i la indústria. Per exemple, des de temps reculats ha alimentat un safareig a tocar de les hortes de Santa Eugènia, equipament restaurat fa pocs anys. Així mateix, a través del sistema de recs paral·lels comentat més amunt, aportava aigua als valls (o fossats) de les muralles del Mercadal. En certs moments del segle XVII també va permetre conservar (o fins i tot preparar) glaç en les zones més ombrívols d'aquests valls, en concret entre els portals del Rec Monar i de Figueroles.

ABASTAMENT D'AIGUA

L'aigua per a ús domèstic fins a finals del segle XIX provenia fonamentalment de cisternes de recollida d'aigua pluvial i d'algunes fonts naturals. L'any 1869 entra en servei la portada d'aigües des de la mina d'Aiguaviva. A partir del 1973 i fins a l'actualitat la ciutat s'abasteix d'aigües del Ter procedents de l'embassament del Pasteral.

La presència de quatre rius i una séquia crea una imatge distorsionada de la disponibilitat d'aigua potable per atendre les necessitats dels seus habitants fins entrat el segle XX. A l'Onyar s'hi duen a terme durant segles activitats com el mercat del bestiar, s'hi aboquen les aigües brutes de les adoberies, els escorxadors o les mateixes clavegueres de la ciutat. El Güell i el Galligants tenen cabals irregulars i escassíssims a l'estiu. El Ter és fora muralles i molt allunyat de la ciutat durant segles i la séquia Monar té concessions reials i municipals per a activitats industrials i de reg agrícola.

Fonts, pous, cisternes i Mina del Calvari

El marge esquerre de l'Onyar és ric en aigües subterrànies, però durant segles no es disposa de la tecnologia per elevar-la i transportar-la allà on resideix la major part de la població, el marge dret. L'única solució possible és la d'emmagatzemar l'aigua pluvial en cisternes i dipòsits. Encara avui es poden veure moltes d'aquestes cisternes a la zona de la Girona vella, com per exemple, la cisterna del convent dels Caputxins o les nombroses cisternes a les cases nobles del carrer de la Força, amb aparença de pous pels seus elegants brocals i corrioles.

Mina de Aiguaviva

Les fonts urbanes més antigues que es coneixen són la de la plaça dels Lledoners (mitjan segle XV) i la font de la Mare de Déu de la Pera (1525). L'aigua era conduïda des de la mina del Calvari fins a la font dels Lledoners i la cisterna de la Catedral, que alimentava la font de la Mare de Déu de la Pera. Al sector de l'Areny també se'n documenta més d'una, com la del carrer Argenteria i la del carrer Nou del Teatre, ambdues anteriors a 1500. A l'altra riba de l'Onyar, a banda de les que quedaven fora muralles, hi havia la font d'en Vila, situada a la banda occidental de l'actual plaça Catalunya (amb precedents anteriors al segle XIII), i la font major del Mercadal, a tocar del tram final de la séquia Monar (com a mínim, del segle XVI).

Cisterna del convent de Sant Antoni de frares caputxins, actual MHG. Fotografia de Jordi S. Carrera (2003)

Portada d'aigua des d'Aiguaviva

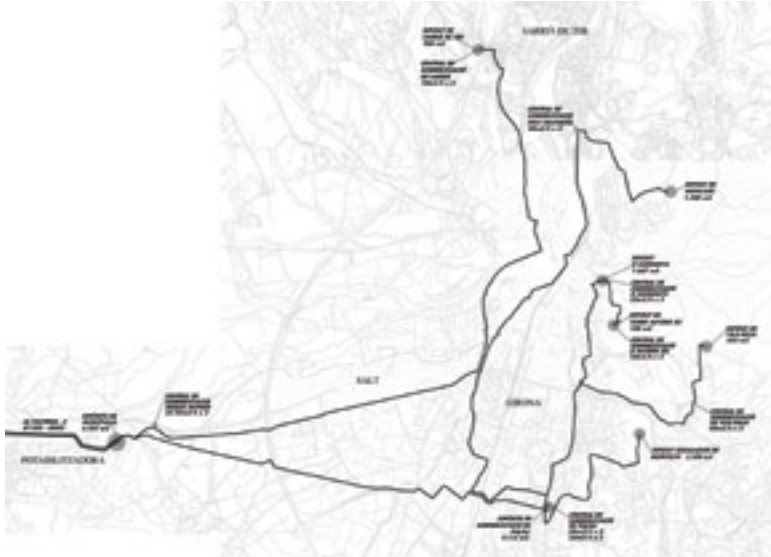
El novembre de 1869 s'inaugura la portada d'aigües des d'Aiguaviva i fins a la plaça dels Lledoners. L'aigua és captada a la confluència del torrent Garrofa i la riera d'en Vinyes (riu Güell) a una cota de 105 m., lleugerament superior a la de la plaça dels Apòstols. Aquesta actuació obre les portes a un abastament domiciliari "per subscripció" consistent en el subministrament d'aigua corrent contínua a les llars. Les canonades permeten fer arribar l'aigua allà on es necessita. Es fabriquen amb materials molt diversos segons les condicions tècniques i econòmiques requerides. Les conduccions principals poder ser, segons el moment, de materials com el formigó o l'acer mentre que altres materials com el plom, el coure, el PVC o el polietilè s'utilitzen per als tubs de les escomeses particulars i la distribució de l'aigua a l'interior dels habitatges.

Aigües subterrànies

L'aparició dels primers motors elèctrics que permeten impulsar l'aigua a cotes superiors possibilita que l'any 1897 s'incorporin al servei d'aigües els pous privats situats al Mercadal. L'empresa d'aigües es trasllada al carrer Séquia al costat de la central elèctrica del Molí. La solució dels problemes de sobrepressió (coneguts amb el nom de "cop d'ariet") es podria resoldre amb la construcció de la Torre de les Aigües que podria actuar com a vas d'expansió. El cas és que no es van trobar restes del tub d'expansió en les obres de restauració fetes de l'any 1986. Podria ser que malgrat que la torre s'acabés l'any 1899, finalment s'implantessin vàlvules de retenció i calderins per evitar les sobrepressions derivades de les bombes d'impulsió.

L'aigua del Ter

Girona s'abasteix, des de 1976, amb aigües superficials del Ter, captades al Pasteral, potabilitzades a la planta de Montfullà i conduïdes fins a Girona. Una vegada a la ciutat, l'aigua es distribueix a partir dels nous dipòsits que es construeixen a Palau, Montilivi, Montjuïc i Vilarroja, els quals s'afegeixen als ja existents a Torre Gironella i a la Torre Alfons XII. Actualment el servei té uns 65.000 abonats i subministra uns 10.000.000 m³/s als veïns de Girona, Salt i Sarrià de Ter, i uns 7.000.000 m³ a les poblacions gestionades des del Consorci de la Costa Brava.

Esquema actual de la xarxa bàsica d'abastament d'aigua potable des del Pasteral a l'àrea metropolitana de Girona.
Font: Aigües de Girona, Salt i Sarrià

Conflicte del transvasament del Ter cap a Barcelona:

L'aprovació de la Llei 15/1959, la Llei del Ter, en plena dictadura franquista, va suposar l'inici del transvasament d'aigua del Ter per a l'abastament d'aigua a Barcelona i la seva àrea metropolitana. Ja en aquell moment la llei va aixecar veus crítiques per part de les institucions gironines, com la Diputació de Girona, la Cambra de Comerç, la Cambra Oficial Sindical Agrària o el mateix Ajuntament de Girona i des de determinats cercles periodístics, com el de la revista Presència.

L'EVACUACIÓ DE LES AIGÜES BRUTES

Fins a inicis del segle XX, l'Onyar és el destí principal de les deixalles de tota mena que es generen a la ciutat. La construcció a la dècada dels 60 dels grans col·lectors generals a ambdues ribes d'aquest riu i la posterior construcció de l'estació depuradora de Campdorà l'any 1986 comportaran una millora substancial de la qualitat ecològica del conjunt de corrents fluvials.

Des d'inicis del segle XIV i fins a les portes del segle passat, molts dels carrers més poblats de la ciutat, així com gran part de l'activitat econòmica, es concentraven a prop de la llera de l'Onyar. En conseqüència, les aigües residuals de la majoria de llars hi evacuaven directament o per mitjà de clavegueres. Hi anaven a parar, a més, runes i embalums diversos dels quals es desprenien els veïns. S'hi afegien les restes del sacrifici d'animals que tenia lloc entre l'escorxadador municipal i les taules de la carnisseria. Alhora, la venda de bestiar i altres espais de mercat com el del peix generaven grans quantitats de deixalles difícils de gestionar, en especial quan no hi havia corrent suficient perquè desapareguessin aigües avall.

Amb tot, la causa principal de contaminació es trobava en diversos processos lligats a la manufactura de la pell i del cuir i al tèxtil. La gran majoria de menestrals que es dedicaven a aquestes tasques tenien, a banda i banda de l'Onyar, des del carrer del Carme fins a Pedret, els pous d'albadiners, tints i altres instal·lacions semblants on, en contacte amb l'aigua del riu, es barrejaven restes animals amb components químics d'origen mineral o vegetal que prèviament calia assecat. De manera semblant, el barri format entorn del monestir de Sant Pere de Galligants patia els efectes de les basses dels blanquers (artesans de la pell) ubicades al costat d'aquest altre curs. Així les coses, abunden les disposicions reials i municipals que limitaven determinades pràctiques amb l'objectiu de pal·liar problemes de salubritat de les aigües i la contaminació consegüent de l'aire. El mateix fet que moltes provisions es repetixin periòdicament suggereix que eren poc efectives.

Fins entrat el segle XX, els serveis d'higiene a les llars modestes es concentren en les comunes i els pous morts, mentre que la neteja personal es fa amb cubells i de manera parcial. No serà fins a l'arribada de l'aigua corrent i la posada a punt de la xarxa de clavegueram que es generalitzaran els aparells i les instal·lacions com les banyeres, els vàters o les dutxes.

INUNDACIONS

La relació de Girona amb l'aigua també té una cara fosca. I és que l'excés d'aigua, és a dir, les inundacions, han estat un motiu de preocupació cíclic per als gironins. Hi ha una llarga història rere aquest fenomen: des d'experiències personals que recullen diversos testimonis escrits o orals fins a la memòria col·lectiva entorn de mesures per fer-hi front.

Piragua del sr. Narcís Bonet baixant per Cort Reial, octubre de 1962.
Família Bonet, autoria desconeguda

El fet que Girona es trobi en la confluència de quatre rius augmenta el risc d'inundacions. Des de segles enrere, els representants municipals demostren ser conscients del problema. A tall de mostra, l'any 1332, exposaren el següent per tal d'oposar-se a un projecte d'urbanització a la zona de l'Areny que la monarquia volia

impulsar. Explicaven que en temps de fortes pluges les aigües del Ter, l'Onyar, el Güell i el Galligants es barrejaven i això provocava que el corrent de l'Onyar, el riu que passava més a tocar del nucli urbà, no pogués avançar i, tot reculant, tendís a inundar places i carrers propers a la riba. De fet, tothom recordava força episodis en què aquell fenomen havia suposat la destrucció del pont de Sant Francesc i de diversos molins, entre altres edificis, alhora que s'havien malmès vitualles, llibres i documentació tant de la notaria reial com dels convents dels framenors i del Carme. En definitiva, si s'acabaven ocupant més terrenys de l'Areny com pretenia l'administració reial, consideraven que el col·lapse de l'Onyar es repetiria encara amb més freqüència. Així mateix, en anys propers es prengueren mesures per frenar l'avanç de l'aigua en cas de grans crescudes. N'és la millor prova l'anomenat mur de l'Areny, vigent durant les dècades centrals del segle XIV fins que la construcció del nou recinte de muralles canvià per complet la façana fluvial de la ciutat.

El record de les inundacions ha deixat diversos testimonis arreu de la ciutat. Des de segles enrere s'han tendit a gravar o pintar marques en parets o pilars indicant els nivells on arribaven les aigües en un moment determinat. Més enllà de l'efemèride, podien servir de referència en futures situacions d'emergència. Tot i que algunes s'han perdut en trobar-se en llocs objecte de moltes transformacions (com ara a la plaça que hi havia hagut a la banda occidental de l'actual Plaça Catalunya), se'n conserven, per exemple, al carrer Ballesteries o al pati d'entrada de l'Ajuntament.

La memòria dels aiguats és ben present entre els botiguers i comerciants més antics del Barri Vell de Girona. La ja desapareguda Granja Mora, al carrer de la Cort Reial, n'ha estat testimoni des de la seva obertura l'any 1939 i fins al tancament el 2002. Les marques amb tires d'alumini que els seus propietaris van situar a la paret frontal del taulell, indicaven l'alçada màxima de l'aigua en els diferents episodis que va patir el local.

Si ens col·loquem al cantó d'aquestes marques, podem fer-nos una idea de l'alçada a la qual arribaven les aigües en els diferents episodis d'inundació que afectaren aquest punt de la ciutat durant el segle passat.

USOS DOMÈSTICS DE L'AIGUA

La difusió d'ençà de l'entrada del segle XX dels dispositius sanitaris i els progressos del bany domèstic, la dotació mínima d'aigua i la construcció de nou clavegueram suposen canvis profunds i a ritmes desiguals dels usos i consums d'aigua dins les llars.

El domini dels usos austers i limitats de l'aigua dins les llars fins a mitjan segle XX va donar peu a una sèrie de famílies d'atuells de terrissa destinats a complir diferents funcions relacionades amb l'aigua a la llar.

Dona omplint una galleda d'aigua. Antoni Varés Martinell (1951-1953) Ajuntament de Girona. CRDI

CULTURA, SALUT I LLEURE

Fonts, banys públics, rius, rentadors, piscines..., han esdevingut, en diferents moments, espais de trobada i esbarjo dels habitants de la ciutat. Llocs on els gironins hi han forjat estrets vincles de sociabilitat i espiritualitat derivats de l'elevat poder simbòlic i les grans qualitats curatives, ornamentals i estètiques atorgades a l'aigua.

Aigües medicinals

A les acaballes del segle XVIII i durant el segle XIX eminents científics com Cristòfol Tomàs Rosés, Josep Ametller Viñas o Josep Pascual Prats realitzen estudis sobre les qualitats medicinals de les aigües picants de Pedret, Vila-roja i Font de la Pólvara. Malgrat que els estudis acaben recomanant-ne el consum, especialment per als malalts de l'aparell digestiu i als que tenen problemes hepàtics, les aigües no arriben a tenir mai el nivell comercial ni de consum pronosticat.

L'aigua picant de Pedret i el Balneari del Congost

L'existència de fonts o deus d'aigües reconegudes com a mineromedicinals farà que siguin valorades pels gironins per les seves propietats curatives. Anar a prendre aquestes aigües es converteix aviat en un lloc de trobada i d'amics. En tenim dos exemples, l'aigua picant de Pedret i el Balneari del Congost (Campdorà).

Feixines i passejades a les fonts de la vall de sant Daniel

També les fonts de la vall de Sant Daniel van ser llocs de trobada familiar i d'amics, o de les fontades o feixines de fi de festa, de la mateixa manera que els espais on es rentava roba, com els safareigs i els rius, esdevenen espais de sociabilitat per a les dones de les classes populars.

Merendero de la Barca

Un dels llocs més freqüentats pels gironins fou durant anys el merendero de la Barca, situat a la riba esquerra del Ter, un establiment de menjars on se celebraven convits i berenades. El fet de passar el riu amb barca afegia un grau d'emoció a l'aventura de l'excursió.

Els banys

Girona també havia tingut banys públics que, deslligats de qualsevol connotació religiosa, oferien la possibilitat de prendre banys i eren punt de reunió social. Els més coneguts són, sens dubte, els Banys Àrabs. També a inicis del segle XIX es té constància de banys públics a la plaça de Sant Francesc.

Fins a mitjan segle passat, la gent es banyava al Ter i a l'Onyar, on hi havia bàsicament tres zones de bany: les Tres Roquetes, Fontajau i sota el pont de la Barca. La contaminació que van patir les aigües dels rius i els canvis en els costums socials van allunyar els gironins de rius i fonts.

Banyes Àrabs. Fotografia del Consell Comarcal del Gironès (2016)

L'aigua sempre s'ha associat simbòlicament a la idea del naixement i a la puresa. El sagrament del baptisme, que consisteix en la immersió, aspersió o afusió d'una persona en aigua beneïda, és símbol de neteja del pecat original. A la comunitat jueva, la realització de la immersió ritual al micvè assegura la purificació prescrita per la Torà en moments determinats del cicle vital, sobretot entre les dones.

Pesca i regates

Tant l'Onyar com, sobretot, el Ter, han estat històricament un reclam per als aficionats a la pesca i els esports aquàtics. Des de mitjans del segle passat per les Fires de Sant Narcís s'hi celebra un concurs de pesca. També hi ha constància que en alguns moments s'arriben a fer competicions de regates a l'Onyar

Piscina

La piscina de la Devesa, construïda l'any 1934, suposarà la primera gran edificació per a la pràctica d'esports aquàtics, el bany o la celebració de festes populars. Les piscines per a ús privat només les trobem, fins entrada la segona meitat del segle passat, a les cases més benestants.

Retrat d'un grup d'amigues amb vestit de bany a les Ribes del riu Ter. Al fons a la dreta, el pont de la Barca. S'identifica a Leonor Matas. Autor desconegut 1920-1930 Ajuntament de Girona. CRDI

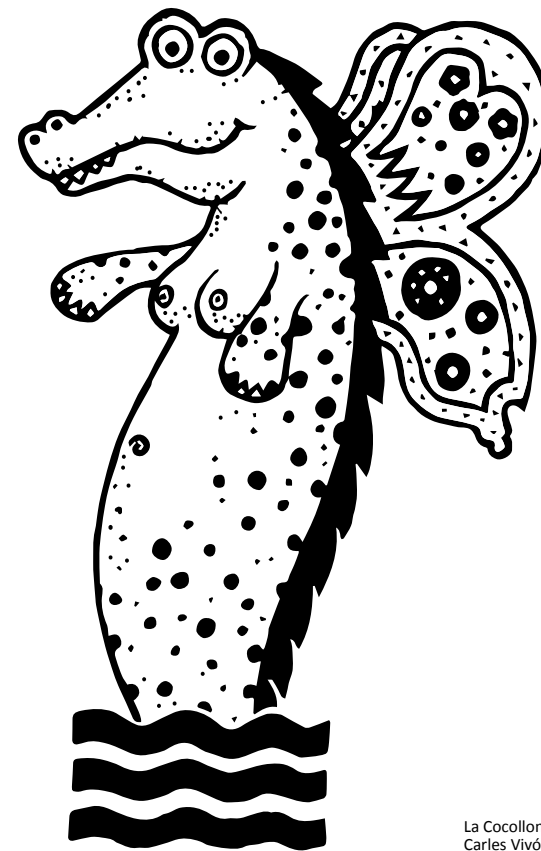
Retrat d'un grup de banyistes sota el pont de la Barca, a la riba del riu Ter. S'identifica a Francesc Soler. Autor desconegut 1920-1930 Ajuntament de Girona. CRDI

ART I LITERATURA

Escriptors, pintors, fotògrafs i cineastes s'han sentit atrets per la ciutat encaixada entre quatre rius i sotmesa a les diverses manifestacions que hi pren l'aigua: des de la que circula pausadament pels rius fins a la que cau en forma de pluja fina o la que provoca els terribles aiguats.

IMAGINARI FANTÀSTIC

L'abundor d'aigua a Girona ha donat lloc a un bon nombre de llegendes i tradicions que han arribat als nostres dies. La Cocollona, la bruixa de la catedral, les pomes de Sant Narcís, la font d'en Pericot, la nimfa de la Marfà... en serien alguns dels molts exemples.

La Cocollona, dibuix a tinta, Carles Vivó, col.lecció particular

Organització: Ajuntament de Girona. CRDI.

Producció: Museu d'Història de Girona

Direcció: Sílvia Planas Marcé

Comissariat: Anna Ribas Palom

Documentació: Albert Reixach Sala

Textos: Anna Ribas i Albert Reixach

Coordinació: Xesca Jiménez Sorroche

Activitats i difusió: Carme Irla Saura

Coordinació i muntatge: Miquel Bertrana de Bustos, Jordi Busquets Morillo i Natàlia Ribeiro Spinelli

Disseny i direcció de muntatge: Mostra Comunicació, SL

Producció i muntatge: Mostra Comunicació, SL

Fusteria: Miquel Giralt

Pintura: Fradera Pintors, SL

Gràfica: Gràfics Rètol, SL

Correcció de textos: Consorci per la Normalització Lingüística, Girona

Traducció de textos: Esther Rico Fabregas

Veu: Cristina Cervià Sancho

Enregistraments de veu: Serveis Tècnics de La Marfà

Fotografies: Josep Ma Oliveras i Centre de Recerca i Difusió de la Imatge- Ajuntament de Girona

Testimonis: Josep Badosa, Narcís Bonet, Eduard Burrassó, Anna Sánchez, Lluís Sant, Ignasi Sant, Antoni Sant

Producció, enregistrament i edició audiovisuals amb els testimonis:

Maria Bardera Mateu i Neus Martín Genebriera

Atenció al visitant: Icono Serveis Culturals, Anna Batchelli Vidal, Tura Espinosa Arboix, Susanna Izquierdo Molinas i Sergi Vázquez Anguela

Restauració: Clara Oliveras Valentí

Transport: Agència de Transports Corcoy

Assegurances: Molas i Torroella, SL

Agraïments:

Aigües de Girona, Salt i Sarrià de Ter, SA

Arxiu Diocesà i Capitular de Girona. Bisbat de Girona

Arxiu Fotogràfic de Barcelona. Ajuntament de Barcelona

Arxiu Històric Provincial de Girona. Generalitat de Catalunya

Arxiu Municipal de Girona. Ajuntament de Girona

Associació Catalana de Sommeliers

Associació de veïns de Santa Eugènia de Ter- El Pont del Dimoni

Biblioteca diocesana del Seminari de Girona

Consorti del Ter

CRDI . Ajuntament de Girona

Diputació de Girona

Espanya. Ministerio de Defensa. Archivo Cartográfico y de Estudios Geográficos del Centro Geográfico del Ejército.

Institut Cartogràfic de la Generalitat de Catalunya

Museu d'Arqueologia de Catalunya- Girona

Museu d'Art de Girona

Museu de l'Aigua . Ajuntament de Salt

Museu de la Terrissa de Quart

Servei de publicacions. Ajuntament de Girona

UMAT. Ajuntament de Girona

Amb esment especial a:

Meritxell Bachpol

Chus Barrachina

Narcís Bonet i família

Albert Duch

Javier Guerra

Jaume Marcó

Xavier Martí

Francesc Miralpeix

David Pavón

Pau Planas

Narcís Piferrer

Raimon i M. Carme Ribas Mora (fills dels fundadors de la Granja Mora)

Rocío Rodríguez

Dolors Roset

Jordi Sagrera

Isabel Salamaña

Lluís Sant Canal

Manel Serra Pardàs

Marta Sureda

Joan Vicens

Anna Vicens

David i Mar Vivó Codina

MHG Carrer de la Força, 27 - 17004 Girona
Tel.972 22 22 29 - museuhistoria@ajgirona.cat

www.girona.cat/museuhistoria

 [gironamuseus](https://www.facebook.com/gironamuseus)

 [@Gironamuseus](https://twitter.com/Gironamuseus)

 Ajuntament de Girona

MUSEU D'HISTÒRIA DE GIRONA

Amb el suport de:

 Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

 Diputació de Girona

Amb la col·laboració:

 Consell
Comarcal
del Gironès

 Girona
Museu d'Arqueologia
de Catalunya

 PATRIMONI
CALL DE GIRONA

 Font
Vella
El Agua de la Vida

AQVA
BANYS ROMANS

LA TORNADA
MUSEU DE GIRONA

 Ajuntament de Girona
 Museu d'Història de Girona